

**ПРАВОСВІДОМІСТЬ МОЛОДІ У
СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ:
ЕМПІРИЧНИЙ ВИМІР**

Т. С. Марусяк

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна,
email: tasia.vasilieva@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2699-3154>

Метою розвідки є виявлення рівня правосвідомості покоління ровесників незалежності України, правова соціалізація якого припала на період становлення сучасного українського суспільства, трансформації судової і правоохоронної систем, формування економічних інститутів, зміну масової свідомості. Емпіричну базу публікації складає кількісне дослідження ровесників незалежності – молодих людей, котрі народилися у 1990-1992-роках. Правосвідомість складається з елементів, пов'язаних між собою (теорії, ідеї, погляди, концепції, почуття, уявлення, цінності, очікування, настрої, емоції, переживання, установки та ін.), що формуються у різних індивідів і соціальних груп не завжди цілеспрямовано та системно, а і стихійно під час повсякденної взаємодії. Рисою правосвідомості є схильність до деформацій та прояву дисфункцій, що є одним із аспектів її соціологічного вивчення. Під деформаціями правосвідомості слід розуміти зміни її стану під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, за яких у її окремих носіїв, соціальних груп чи у переважної більшості населення формується перекручена картина правової дійсності, що може призвести до негативних соціальних наслідків.

Процес формування правосвідомості проходить поступово шляхом соціалізації, тобто засвоєння індивідом зразків та моделей поведінки, цінностей, норм, їх інтеріоризація та перетворення у власні. Правова соціалізація – двосторонній об'єктивно зумовлений процес взаємодії особи і соціального середовища, який передбачає опанування особою соціальних цінностей, загальнообов'язкових правил поведінки (правових норм), правової культури, які притаманні певному суспільству, включення її в систему суспільних відносин через набуття правового досвіду.

На основі емпіричного соціологічного дослідження виділено основні риси правосвідомості ровесників незалежності України. Зокрема, а) недостатній рівень

правових знань для реалізації та захисту власних прав, особливо у випадку їх порушення; б) страх перед покаранням та власні моральні принципи і переконання є основними мотивами дотримання законів. Найбільший відсоток опитаних вважає, що безкарність є основною причиною порушення законодавства. Це може бути наслідком дисфункційної роботи правоохоронних органів та правосуддя. Також більше третини опитаних визначили наявність власної вигоди дозволяє обійти закон або використати його у власних корисливих цілях. Це може свідчити про наявність проявів деформації правосвідомості таких як правовий нігілізм, соціально-правовий цинізм. В нашому дослідженні виявлено низький рівень довіри до судових і правоохоронних органів. Такі результати відображають тенденції, виявлені в ході і інших, зокрема загальноукраїнських, опитувань.

Ключові слова: правосвідомість, правова соціалізація, опитування, емпіричне дослідження, деформації правосвідомості, молодь.

Постановка проблеми. Правосвідомість сучасного українського суспільства є однією з форм суспільної свідомості, котра сформувалась в процесі історичного розвитку та зазнала трансформацій під впливом процесів, що відбувались у правовій, політичній, економічній та культурній сферах. Це особлива форма відображення правової дійсності, яка становить систему взаємопов'язаних елементів, що виражають знання, оцінку, погляди і уявлення суб'єктів про діюче чи бажане право та є рушійною силою дій в правовому полі через формування мотивів та установок на певні моделі поведінки [2, С.82]. Такими суб'єктами можуть бути окремі індивіди та соціальні групи, до яких вони належать. Правосвідомість цих груп може суттєво різнитись в силу відмінних соціальних статусів, досвіду, наявності владних повноважень чи ресурсів, віку, рівня освіти. Такий підхід можна назвати плюралістичним, тобто таким, який визнає неоднорідність правосвідомості суспільства, що може проявлятися у конструюванні поняття «норма» окремими соціальними групами.

Мета статті. Виявлення рівня правосвідомості покоління ровесників незалежності України, правова соціалізація якого припала на період становлення сучасного українського суспільства, трансформації судової і правоохоронної систем, формування економічних інститутів, культурну зміну масової свідомості. Емпіричну базу публікації складає кількісне дослідження, анкетне опитування ровесників незалежності – молодих людей, котрі народилися 1990-1992-роках (n=214).

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Правосвідомість є об'єктом вивчення багатьох соціогуманітарних дисциплін, зокрема теорії держави та права, юридичної психології, юридичної педагогіки, кримінології, філософії, історії та соціології. Варто зазначити, що у сучасній українській соціології мало уваги приділено даній тематиці. Окремі аспекти, які стосуються права, правосвідомості

та її деформації, а також правової соціалізації і правової культури висвітлюються в працях таких науковців як А. Бова, Л. Герасіна, І. Жаровська, О. Парута, Ю. Дмитрієнко, Н. Осипова, І. Рущенко, О. Сердюк, В. Степаненко, Ю. Сіда, О. Проць. Дані емпіричних досліджень правосвідомості, зокрема молоді, працівників правоохоронних органів представлені у публікаціях Т. Юрченко-Шеховцової, М. Ушакової, С. Куксенко. Соціологами О. Резніком та О. Козловським проаналізовано соціально-демографічні чинники ставлення українців до судової влади. Проте актуальним залишається соціологічне вивчення особливостей правосвідомості різних соціальних груп у сучасному українському соціумі, виявлення можливих проявів її деформації з метою розробки шляхів корекції та уникнення негативних соціальних наслідків. Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчаючи правосвідомість з точки зору соціології, ми повинні враховувати її особливості, зокрема структурність та мінливість. Вона складається з певних елементів, пов'язаних між собою (теорії, ідеї, погляди, концепції, почуття, уявлення, цінності, очікування, настрої, емоції, переживання, установки та ін.), що формуються у різних індивідів і соціальних груп не завжди цілеспрямовано та системно, але і стихійно під час повсякденної взаємодії. Правосвідомість має оціночний та регулятивний характер, адже індивіди та соціальні групи через призму категорій законного та незаконного, справедливого та несправедливого, морального та аморального, допустимого та недопустимого оцінюють свою поведінку та поведінку оточуючих та діють відповідно до цього.

Правосвідомість, як зазначається в літературі, сприяє формуванню таких основних видів оціночного ставлення: а) до права в цілому (його принципів, норм, інститутів); б) до правової поведінки оточуючих і до об'єктів діяльності (злочинності, злочинів, злочинців); в) до правоохоронних органів (прокуратури, адвокатури, суду, юстиції і т. д.); г) до своєї власної поведінки (самооцінка) [5, С. 379].

Окрім цього рисою правосвідомості є схильність до деформацій та прояву дисфункцій, що є одним із аспектів її соціологічного вивчення. Під деформаціями правосвідомості слід розуміти зміни її стану під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, за яких у її окремих носіїв, соціальних груп чи у переважної більшості населення формується перекручена картина правової дійсності, тобто цінності, уявлення, настрої, емоції та мотиви поведінки, що можуть призвести до негативних соціальних наслідків.

Процес формування правосвідомості проходить поступово шляхом соціалізації, тобто засвоєння індивідом зразків та моделей поведінки, цінностей, норм, їх інтеріоризація та перетворення у власні. Людина включається в систему соціальних зв'язків, наслідуючи поведінку оточуючих та здобуваючи власний соціальний досвід. Правова соціалізація – двосторонній об'єктивно зумовлений процес взаємодії особи і соціального середовища, який передбачає опанування особою соціальних цінностей, загальнообов'язкових правил поведінки (правових норм), правової культури, які притаманні певному суспільству, включення її в систему суспільних відносин через набуття правового досвіду і самостійної участі у правовідносинах. Соціалізація – явище багатоаспектне. Її можна розглядати одночасно як процес, умову, і як прояв (результат) [7, С.38].

Фактори, що впливають на правову соціалізацію, можуть мати і негативний характер. До таких можна віднести: суперечливість законів; недосконалість та швидка змінюваність законодавства; дефекти у роботі правових інституцій, економічна нестабільність і ін.. У процесі соціалізації правова свідомість може деформуватись, тобто у поведінці може переважати корислива мотивація, нівелювання права як цінності, нехтування загальноприйнятих норм, виправдання протиправної поведінки.

Як зазначає науковець І. Жаровська, через власну свідомість індивід сприймає чи не сприймає правові норми, визнає або ж не визнає право як соціально ціннісний саме для нього суспільний інститут. Правова соціалізація – це заміна правомірної поведінки з примусу саме правомірною поведінкою, зумовленою особистісними особливостями. [7, С.197]. Йдеться про інтеріоризацію правових норм та санкцій як системи зовнішнього контролю у внутрішні регулятори поведінки індивіда, мотиви та установки у сфері права.

Ми можемо зазначити, що існує два основних мотиви, що визначають правомірну поведінку: внутрішня мотивація до виконання правових приписів (в цьому випадку вибір – дотримуватися чи не дотримуватися правових приписів – нерелевантний до зовнішніх структур примусу та покарання, а є «моральним вибором») та зовнішня мотивація, коли вибір – дотримуватися правових приписів чи ні – зумовлюється орієнтацією на нагороду чи уникнення покарання, врахуванням зовнішніх позитивних і негативних підкріплень. Хоча такий поділ є досить умовним.

Одним із найпотужніших агентів соціалізації сучасної молоді, джерелом знань у різних сферах є Інтернет, в тому числі соціальні мережі. Засоби масової інформації стали невід'ємною частиною культури сучасного суспільства. Саме ЗМІ є своєрідним інформаційним фоном, на основі якого формуються стилі життя та моделі поведінки молодих людей.

Одним із негативних аспектів, що можуть мати вплив на правосвідомість молоді є висвітлення у ЗМІ резонансних кримінальних справ, за участю публічних осіб з акцентом на їх незавершеності, безкарності винних, корумпованості та бездіяльності судових і правоохоронних органів. Це може сформувати у масовій свідомості відчуття вседозволеності, можливості уникнення покарання, правовий нігілізм та соціально-правовий як прояви деформації правосвідомості що має наслідком виправдання протиправної, злочинної поведінки.

За даними соціологічного моніторингу (проведеного Інститутом соціології НАНУ у 2019 році) 71,7% респондентів вважають, що ніколи не можна виправдати отримання хабаря, використовуючи службове положення, 13,9% зазначили, що це можна виправдати в рідких випадках, 6%, що таку поведінку переважно можна виправдати і 3,6% - завжди можна виправдати.

На запитання про виправдання дачі хабаря для швидкого вирішення питання 55,5 % респондентів вважають, що ніколи не можна це виправдати, 26,5 % зазначили, що це можна виправдати в рідких випадках, 8,8 %, що таку поведінку переважно можна виправдати і 3,1% - завжди можна виправдати [3, С.328-329].

Виправдання проявів асоціальної поведінки означає допустимість її для себе та інших, сприйняття її як норми у повсякденних практиках. Схожі запитання ми задавали і в ході нашого дослідження.

В ході авторського дослідження структуру правосвідомості визначено поєднання трьох компонентів, на основі яких сформульовано індикатори у інструментарії. Це когнітивний (включає знання юридичних норма та можливостей їх застосування, принципів функціонування правової системи), оціночний (емоції, почуття, переживання, оцінки, стереотипи щодо ролі права та закону, можливостей їх застосування, довіра чи недовіра до правових інститутів), поведінковий (мотиви правомірної та протиправної поведінки, установки на моделі поведінки у сфері права, готовність до соціально-правової активності).

Когнітивний рівень правосвідомості визначався самооцінкою власних знань у правовій сфері, необхідних для реалізації прав та обов'язків (табл.1). 20,2 % респондентів зазначили, що таких знань їм цілком достатньо, 15% обрали варіант «не вистачає знання лише окремих аспектів», третина (31,9%) обрали варіант важко відповісти, 24,9 % - не вистачає знань суттєвих аспектів і 8% зазначили, що зовсім не обізнані у правовій сфері [1].

Таблиця 1
Самооцінка достатності власних знань у сфері права
(за даними авторського дослідження)

Варіанти відповіді	Відсотки
Я зовсім не обізнаний у правовій сфері, знань не вистачає	8,0 %
Не вистачає знання суттєвих аспектів	24,9 %
Важко відповісти, вистачає знань у цій сфері чи ні	31,9 %
Не вистачає знання лише окремих аспектів	15,0 %
Моїх правових знань мені цілком достатньо	20,2 %
Всього	100,0 %

Одним із завдань дослідження було з'ясувати мотиви виконання законів як загальнообов'язкових правил поведінки.

На запитання «Що, на Вашу думку, примушує людей виконувати закони?» (рис.1) відповіді розподілились наступним чином: 55,1% - страх перед покаранням, 49,5% - власні моральні принципи та переконання, 32,7% - переконання в необхідності і корисності законів для збереження соціального порядку 28% - загальнолюдські моральні та етичні принципи, 17,3% - страх бути осудженим (ою) близькими, знайомими, друзями, 3,7% - бажання отримати винагороду, вигоду [1].

Можна зробити висновок, що зовнішня система контролю у вигляді формальних санкцій чинить найбільший вплив на мотивацію індивідів у цій сфері, проте у поєднанні із внутрішніми переконаннями. Натомість не надто важливим є громадський осуд.

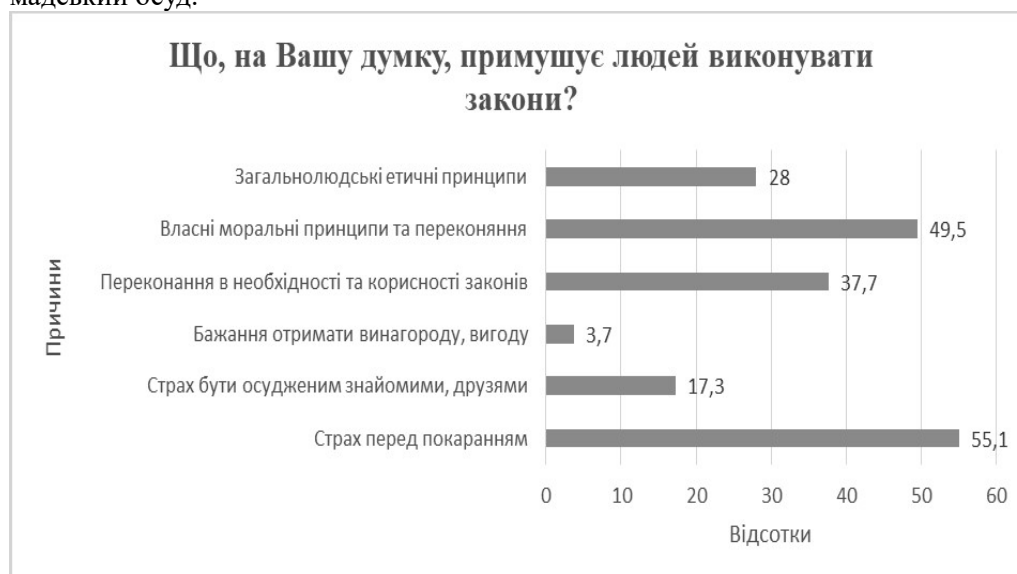

Рис. 1 Мотиви виконання законів (за даними анкетного опитування, %)

В рамках нашого кількісного дослідження було виявлено, що основними причинами порушення законодавства, на думку респондентів, є:

- незнання права і законів (24,3%),
- недосконалість законодавства (25,2%),
- недоліки у роботі правоохоронних органів (26,2%),
- неефективність судової системи (30,8%),
- безкарність правопорушників, можливість уникнення покарання (61,2%),
- складне економічне становище (29,9%),
- бажання власної вигоди та збагачення (37,4%),
- недоліки виховання (14%),
- низька мораль, низький рівень культури (35,5%),
- алкоголізм, наркоманія (19,6%) [1].

Як бачимо, найбільший відсоток опитаних вважає, що безкарність є основною причиною порушення законодавства. Це може бути наслідком дисфункційної роботи правоохоронних органів та правосуддя. Також більше третини опитаних визначили наявність власної вигоди дозволяє обійти закон або використати його у власних корисливих цілях. Це може свідчити про наявність проявів деформації

правосвідомості таких як правовий нігілізм, соціально-правовий цинізм.

Варто зазначити, що правосвідомість є певним відображенням правової дійсності, що проявляється в позитивному чи негативному ставленні до неї. Це може бути виражено через довіру чи недовіру до правових інституцій, зокрема поліції, прокуратури, суду, адвокатури, нотаріусів і інших. Саме цей індикатор використовується у загальнонаціональних опитуваннях для визначення рівня правосвідомості соціуму.

В нашому дослідженні ми теж намагались виявити яким є рівень довіри до судових і правоохоронних органів ровесників незалежності України (рис.2). Можна зробити висновок, що він є низьким. Такі результати відображають тенденції, виявлені в ході і інших, зокрема загальноукраїнських, опитувань. Зокрема, в ході нашого дослідження було встановлено, що 24,3% зовсім не довіряють поліції, 30,4% переважно не довіряють, 24,8% обрали варіант «важко відповісти довіряю чи ні». Отже, лише п'ята частина опитаних виявила певний рівень довіри до поліції. Схожий результат і щодо довіри до суду. 15% переважно довіряють судам, 21,5% вагаються між довірою і недовірою, 62% зовсім чи переважно не довіряють. Така ж тенденція зберігається і в запитанні щодо довіри прокуратурі. Жоден респондент не відзначив, що цілком довіряє цьому органу [1].

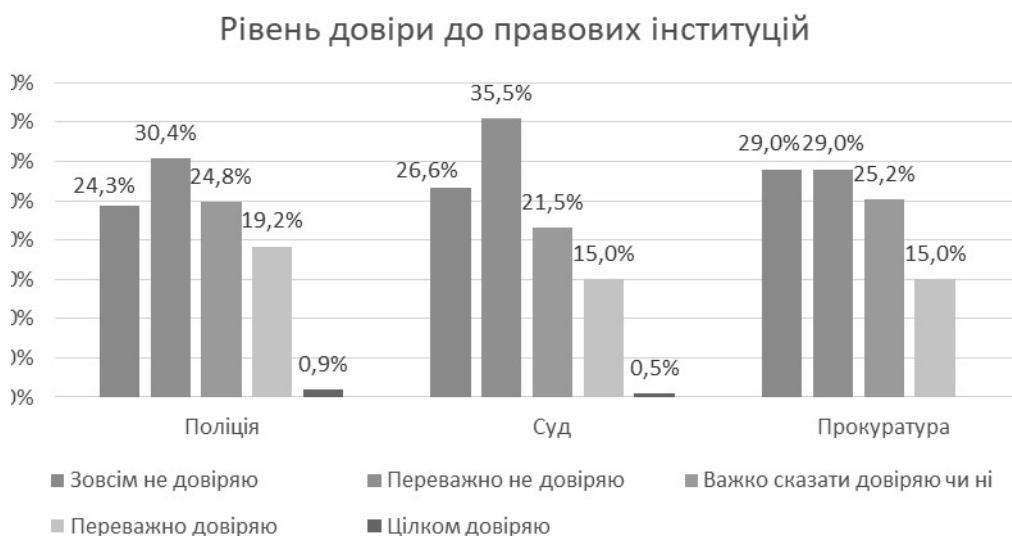

Рис. 2 Рівень довіри до правових інституцій (за даними анкетного опитування)

Причинами такого рівня (не)довіри до поліції та суду можуть бути:

- 1) відсутність особистого досвіду звернень до цих органів чи співпраці

з ними, а відповідно переважання у правосвідомості уявлень, які сформовані зовнішніми факторами, тобто розповідями знайомих, громадською думкою, засобами масової інформації. Варто відзначити, що інформація з цих джерел є не завжди об'єктивною, а отже може породити стереотипи та хибні знання.

2) Недоліки у роботі поліції та судів, їх низький авторитет, хабарництво у цих сферах, бездіяльність, нездатність виконувати свої функції. Це породжує зневіру у можливості вирішення питання законними шляхами через звернення до цих органів. Наслідком може стати виникнення деформації правосвідомості, зокрема правового нігілізму, який проявляється у відчутті безкарності та всюдозволеності.

Дані отримані нами в ході анкетного опитування щодо рівня довіри до суду відображають тенденції, що були виявлені в межах загальнонаціонального, репрезентативного дослідження, яке було проведене Фондом “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва спільно із соціологічною службою Центру Разумкова з 6 по 11 грудня 2019 року. Зокрема, серед головних причин недовіри до судів найчастіше респонденти в рамках цього дослідження називають корумпованість (недобросесність). Для найкращого опису своєї думки про теперішні суди близько 50% респондентів обрали словосполучення “суди корумповані”, а 65,2% опитаних погоджуються з твердженням, що сьогодні можна “купити” будь-яке судове рішення. На думку респондентів, очищення суддівського корпусу від нечесних суддів є головною умовою довіри до судів [8, С.50].

У таблиці 2 наведемо порівняльні дані щодо рівня довіри до суду, отримані в ході нашого авторського дослідження та загальнонаціонального.

Таблиця 2

Розподіл відповідей на запитання “Чи довіряєте Ви судам в Україні?”

	За даними авторського опитування ровесників незалежності України (2021 р.)	З а д а н и м и загальнонаціонального опитування Фондом “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва спільно із соціологічною службою Центру Разумкова (2019 рік)
Зовсім не довіряю	26,6%	38,6%
Переважно не довіряю	35,5%	35,3%
Важко сказати довіряю чи ні	21,5%	9,7%
Переважно довіряю	15,0%	14,5%
Цілком довіряю	0,5%	1,9%

Варто зазначити, що у ході загальнонаціонального опитування респондентами були представники усього дорослого населення країни, серед яких 38,6 % зовсім не довіряють судам. В межах нашого авторського дослідження були опитані лише тридцятирічні і при цьому частка тих, хто цілком не довіряє судам 26,6%, але практично така ж кількість обрала варіант важко відповісти. Такі результати можна пояснити якраз відсутністю особистого досвіду звернень в силу свого молодого віку, про що свідчать результати отримані в ході інтерв'ю.

До такого ж висновку дійшли і автори загальнонаціонального дослідження, про яке йдеться вище. Зокрема, О. Резнік і О. Козловський зазначають, що аналіз соціально-демографічних чинників ставлення українців до судової влади показав, що громадська думка щодо правосуддя формується безвідносно до статі, рівня освіти та регіону проживання. З'ясовано, що ставлення до судової влади здебільшого пов'язане з віком, типом поселення респондента, мовою спілкування вдома та досвідом участі у судовому процесі. Той факт, що молоді респонденти більш позитивно ставляться до судової гілки влади, ніж старші люди, показує, що проблема загального негативізму криється в особливостях соціалізації в контексті вступу молодих людей у доросле життя [8, С.53].

Рівень довіри до правових інституцій, що є складовою оціночного компонента правосвідомості стає основою поведінкового, а саме установок у сфері права, зокрема щодо захисту своїх порушених прав (наприклад органом державної влади чи надавачем послуг і ін.). В ході анкетного опитування ровесників незалежності було виявлено установки на правову поведінку у таких випадках. Переважна більшість респондентів, а саме 61,2% зазначили, що намагатимуться захистити свої права мирним шляхом, без суду, лише 23,8% декларують, те що оформлятимуть письмову скаргу, відстоюватимуть інтереси у суді, 11,4% - будуть шукати знайомих для вирішення питання, 1,9% - нічого не робитимуть [1].

Якщо підсумувати, то лише четверта частина готові захищати свої порушені права у суді. З однієї сторони це є наслідком недовіри до цього органу, з іншого - «неформальні правила» у вигляді корупції і хабарництва, домовленостей і кумівства, які вкорінились у масовій свідомості та вважається нормою.

У сьомій хвилі світового дослідження цінностей (WVS), до якої у 2020 році була залучена Україна є ряд запитань, що стосуються саме практик, пов'язаних з корупцією. Зокрема, відповіді респондентів на запитання «Часто люди платять хабар, дарують або роблять послугу місцевим чиновникам / постачальникам послуг, щоб отримати послуги?» розподілились наступним чином: ніколи - 23,2%, рідко - 37,3%, часто - 24,5% , завжди - 2,7% , не знаю – 10,4%. Такі дані свідчать про поширеність цих практик серед населення. Також у респондентів запитували, яким є ризик нести відповідальність за дачу або отримання хабаря. За шкалою від

1 (взагалі немає ризику) до 10 (високий ризик) по Україні середній бал становить 4,97, що знову ж таки свідчить про допустимість уникнення покарання за цей вид правопорушення у масовій правосвідомості [9].

Одним з показників рівня правосвідомості може стати ступінь (не)виправдання певної поведінки, зокрема окремих правопорушень, в тому числі злочинів. У таблиці 3 наведені дані щодо ступеня виправдання респондентами чотирьох проявів протиправної поведінки.

Таблиця 3

Ступінь виправдання протиправної поведінки
(за даними авторського анкетного опитування, %)

Чи можна виправдати того хто...	безпідставно звертається за урядовими грошовими допомогами (пільгами)	ухиляється від плати за проїзд в громадському транспорті	ухиляється від сплати податків	о т р и м у є / пропонує хабаря
це ніколи не можливо виправдати	22,6	14,8	28,2	40,7
переважно не можна виправдати	25,5	27,6	34	27,8
важко сказати можна чи ні	32,1	26,7	24,4	21,1
п е р е в а ж н о можна виправдати	15,6	23,3	9,6	5,7
це завжди можна виправдати	4,2	7,6	3,8	4,8

Можна зазначити, що чим складніше правопорушення тим менш його схильні виправдати респонденти, адже ухилення від сплати податків та хабарництво є кримінально караними, а отже передбачають жорсткіші міри покарання, в тому числі обмеження чи позбавлення волі. Тобто страх перед покаранням впливає на допустимість певної поведінки для себе та інших, що є елементом правосвідомості. Ці ж запитання були задані і в межах Світового дослідження цінностей за шкалою від 1 (ніколи не можна виправдати) до 10 (завжди можна виправдати). Ми проаналізували дані, отримані в межах вікової групи 25-34 роки, до якої входять ровесники незалежності України..

Середнє значення виправдання безпідставного звернення за урядовими грошовими допомогами (пільгами) становить 3,63 бали, середнє значення ухилення від плати за проїзд в громадському транспорті – 3,81, середнє значення ухилення від сплати податків – 3,25, середнє значення отримання хабаря під час виконання свої обов'язків – 2,01 [9]. Висновки з дослідження Отже, нами проаналізовано основні характеристики правосвідомості молодого покоління як особливої форми відображення правової дійсності. На основі емпіричного соціологічного дослідження виділено основні риси правосвідомості ровесників незалежності України. Зокрема, а) недостатній рівень правових знань для реалізації та захисту власних прав, особливо у випадку їх порушення; б) страх перед покаранням та власні моральні принципи і переконання є основними мотивами дотримання законів; в) низька мораль, низький рівень культури, безкарність правопорушників, можливість уникнення покарання, бажання власної вигоди та збагачення визначаються як найважливіші причини порушення законодавства; г) низький рівень довіри про правових інституцій, зокрема поліції, суду, прокуратури; д) лише у четвертій частині опитаних було виявлено установки щодо захисту своїх порушених прав (наприклад органом державної влади чи надавачем послуг і ін.) у суді, що є наслідком (не)довіри до цього органу; е) відносно високий рівень виправдання певних проявів протиправної поведінки.

В цьому контексті варто зазначити, що необхідним є запровадження системи правової освіти населення та підвищення рівня правової обізнаності для можливості реалізації власних прав. Також актуальним є реформування системи правоохоронних і судових органів, вдосконалення законодавства, що не допускати можливостей уникнення покарання незалежно від соціального статусу, віку, рівня доходів чи владного впливу.

Використана література:

1. Дані кількісного дослідження ровесників незалежності – молодих людей, котрі народилися 1991-го та в першій половині 1992-х років (n=214).
2. Васильєва Т.С. Поняття правосвідомості в дисциплінах соціогуманітарного корпусу. Вісник Львівського національного університету ім. І. Франка. Серія Соціологічна. Вип. 4. Львів: ВЦ ЛНУ, 2010. С.77-82
3. Ворона В. Соціологічні нариси політеконома. Київ: Інститут соціології НАН України, 2020. 400 с.
4. Жаровська І. Правова соціалізація на сучасному етапі розвитку правової науки. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. 2016. № 855. С. 193–198.
5. Клименко А. В. Теория государства и права. Учебник. М.2000. С. 379
6. Марусяк Т. С. Деформації правосвідомості: можливості соціологічного дослідження. Соціальна психологія. 2011. № 5 (49). С.31-39
7. Парута О. В. Правова соціалізація особи як об'єкт теоретично-правового дослідження. Вісник національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки». 2018. Вип. 17, № 889. С.37-41
8. Резнік, О., Козловський, О. Соціально-демографічні чинники ставлення

українців до судової влади. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020, 2, С. 42–56
9. World values survey. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>

References

1. Дані кількісного дослідження ровесників незалежності – молодих людей, котрі народилися 1991-го та в першій половині 1992-х років (n=214).
2. Васильєва Т.С. Поняття правосвідомості в дисциплінах соціогуманітарного корпусу . Вісник Львівського національного університету ім. І. Франка. Серія Соціологічна. Вип. 4. Львів: ВЦ ЛНУ, 2010. С.77-82
3. Ворона В. Соціологічні нариси політеконома. Київ: Інститут соціології НАН України, 2020. 400 с.
4. Жаровська І. Правова соціалізація на сучасному етапі розвитку правової науки. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. 2016. № 855. С. 193–198.
5. Клименко А. В. Теория государства и права. Учебник. М.2000. С. 379
6. Марусяк Т. С. Деформації правосвідомості: можливості соціологічного дослідження. Соціальна психологія. 2011. № 5 (49). С.31-39
7. Парута О. В. Правова соціалізація особи як об`єкт теоретично-правового дослідження. Вісник національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки». 2018. Вип. 17, № 889. С.37-41
8. Резнік, О., Козловський, О. Соціально-демографічні чинники ставлення українців до судової влади. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020, 2, С. 42–56
9. World values survey. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>

YOUTH LEGAL CONSCIOUSNESS IN CONTEMPORARY UKRAINIAN SOCIETY: EMPIRICAL DIMENSION

Marusyak T. S.

Ivan Franko Lviv national university,
Universytetska str, 1, Lviv, 79000, Ukraine, email:

tasia.vasilieva@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2699-3154>

The purpose of our investigation is to identify the level of legal consciousness of the generation of peers of Ukraine's independence, whose legal socialization occurred during the formation of modern Ukrainian society, transformation of judicial and law enforcement systems, formation of economic institutions, cultural change of mass consciousness. The empirical basis of the publication is a quantitative study of peers of independence

the influence of external and internal factors, in which its individual carriers, social groups or the vast majority of the population forms a distorted picture of legal reality, ie values, ideas, moods, emotions and motives that can lead to negative social consequences.

The process of formation of legal consciousness is gradual through socialization, ie the assimilation of individual patterns and patterns of behavior, values, norms, their internalization and transformation into their own. A person joins the system of social relations, imitating the behavior of others and gaining his own social experience. Legal socialization - a two-way objectively determined process of interaction between the individual and the social environment, which involves the mastery of social values, mandatory rules of conduct (legal norms), legal culture inherent in a society, its inclusion in the system of social relations through legal experience .

On the basis of empirical sociological research the main features of legal consciousness of peers of independence of Ukraine are allocated. In particular, a) insufficient level of legal knowledge to exercise and protect their rights, especially in case of violation; b) fear of punishment and one's own moral principles and beliefs are the main motives for obeying the law. The largest percentage of respondents believe that impunity is the main cause of violations of the law. This may be the result of dysfunctional law enforcement and justice. Also, more than a third of respondents identified the existence of their own benefit allows to circumvent the law or use it for their own selfish purposes. This may indicate the presence of manifestations of deformation of legal consciousness such as legal nihilism, socio-legal cynicism. Our study found a low level of trust in the judiciary and law enforcement agencies. Such results reflect the trends identified in the course of other, in particular all-Ukrainian, surveys.

Key words: legal consciousness, legal socialization, survey, empirical research, deformations of legal consciousness, youth

Стаття надійшла до редколегії 03.09.2021

Прийнята до друку 15.10.2021